

Landskap SKÅNE Upptecknat av William Richter
 Härad: Albo Adress: _____
 Socken: S:t Olof Berättat av Nils Åkesson, Ekeröd
 Uppteckningsår: _____ Född år _____ i _____

Uppteckningen rör

Rovsådd och potatissättning	1
Botemedel mot halning	2
Sådd	3
Kransagille	4
Betesgång	6
Vaktehöre o drängalön	7
"Solring"	7
Slätter	8
Särskild färg på djur	10
Sjunga maj	11
Kristi Himmelfärdsdag skulle man göra upp eldar	12
Schäverben, -- medel mot "tvinesjuka"	13
"Rida staffan"	14
Slå katten ur tunnan	15
Kung S:t Olofs bostad i S:t Olof	16
Br degille	17
Råeskap	18
Ploglag /snöskottning/	19
Rackaren	20
Förning	21
Julhalmen	22
Kransagille	23

23 Sid.

Accnr.

Nils Åkesson

Ekeröd,

Sanct Olofs sm.

Albo hd. Skåne.

1944

Upptecknat av William Richter
Juli 1928.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Rovåkern låg bäst på mossar. Först hackades jorden upp och sveddes, sen såddes rovfröet mycket tunnt : ett skedblad frö till ett skeppeland jord (6 skeppeland = 1 tunnland). Man sådde alltså inte i rader som nu. Rovorna togos upp efter potatisen och grävdes för det mesta ner i jorden, tills de skulle användas.

Potatisen kördes med årder, förspänt med hästar eller oxar. Stången låg på en kärra : "Kärrårder". Den satt fast i en "glygga" i kärran med en hasp. Årdret var av trä med bill av järn. När en hård träda kördes upp, använde man helst årder i st.f. plog, för då blev det bättre. Spändes både hästar och oxar för, fingo hästarna gå främst.

1944

22

Acc.nr.

Upptecknat av William Richter
Juni 1928.

1. Nils Akesson

Ekeroöd.

S:t Olofs sn.

Albo hd. Skåne.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

1. maj skulle alla gården gås omkring och ses efter att de voro riktigt i ordning. Var det vackert väder, så släpptes djuren ut redan innan den dagen, för förr fanns inte så gott om foder. För att kreaturen inte skulle "hala" gav somliga dem terpentin, andra åter litet brännvin ("de skulle drickamärg i benen mal i ben," som man sade). Så fingo de namn ss. Broka, Blomma o.s.v. alltefter deras färg.

(Rösum)
När de började plöja på våren skulle de alltid ge hästarna av julabrödet, så skulle de bli särskilt kraftiga. Ett par kakor av det man bakte till jul lades undan för detta ändamålet, och jag tycker mig minnas, att de kakorna voro märkta på något särskilt vis, så att man visste, vilka det var.

1944

3 3

Ann.nr.

Nils Åkesson

Ekeröd,

S:T Olof sn.

Albo hd. Skåne.

Upptecknat av William Richter

Juni 1928.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Husbonden sådde merendels själv. Sådde han med båda händerna, hade han säden i en "sälöb" (ung.lm.). Denna hade träbotten och sidorna voro flätade av halm. Tre öron voro fastbundna med spånor, och i dessa knäts banden, som hängdes över axlarna. Ibland hade man mindre halmkorgar.

Linet sådde husbonden. Han skulle vara klädd i ren skjorta, då han sådde hör. Kvinnan - likaledes i rent linyg - gick ofta efter och asade foten, för att han skulle se, var han sått.

Någon gång bjöds på en kopp kaffe, då sådden var färdig. I Stigby, där jag ^{prövat} tjänade två år, fingo vi kaffe fyra gånger om året: juledagsmorgon, pingst och påsk vid höstagillet.

1944

44

Acc.nr.

Nils Åkesson

Ekeröd.

S:t Olofs sn,

Albo hd. Skåne.

Upptecknat av William Richter

Juni 1928.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Kransagille:

Då jag var en åtta- tio år, kommer jag ihåg, att det var Kransagille i Nöteboda. Det var rent som en bröllopsstass, som red och åkte förbi mig, där jag gick och vaktade korna. Där var förriiddare och spelemän, karlarna redo och fruntimren åkte. Färden gick till Lilla Eljaröds granskog. Där lade fruntimren kransar om hatten på den karl, som var och en tyckte bäst om, och jag tror de talats vid på förhand, vem de skulle lägga den på. En majstång hade rests. Den var huvudsakligen klädd med grane och möjligen några blommor. Den hade ett tvärkors med en grankrans i vardera ändan och en kröna i toppen. Så skulle man dansa och roa sig och gillet skulle börja på allvar. Men på den tiden var Berg präst där (egentligen i Stiby förs.) och Clare'n klockare, och prästen var mycket mot om kransagillen och även andra gillen och dans. Därför vågade man knappt hålla nå't kalas, men då yttrade en Per Nilsson: " I ären rädda för å supa och dansa, men jag får säga : Pastorns skål, Prostens skål, Klockarens skål och Klockarinnans skål...." Men då blev det ljud.

1944

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

5,5

Men prästen blev förgrymmad, och han ställde till förhör i kyrkan. Man måste där lova att inte gå till gillet. Men då tog Per Nilsson ånyo till ordet och sade: " Ja nog kan jag lova att inte gå, men det är inte säkert, att jag kan hålla det. Här är så många, som ha lovat, men så snart det bara blir kväll, så komma de nog". Så gick det också, och prästen stod där maktlös. Han kunde dock hindra personerna att gå till nattvarden och mycket annat, för då hade han mycket att säga till om, men det fanns ändå orädda personer, som inte voro rädda för någon, isynnerhet, om de fått litet för mycket brännvin, och det användes ju då i stora mängder. - Vad de hade för mat på kransagillet kan jag inte säga, men jag vet, att förriiddarna fingo stå för det hela och de bjödo på brännvin. Man dansade och lekte ute vid majstången och sedan ute på logen på gillesgården.

1944

66

Acc. nr.

Nils Åkesson

Ekeröd.

S:T Olofs sn.

Albo hd. Skåne.

Upptecknat av William Richter

Juli 1928.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Då kreaturen släpptes ut förr, skulle de ha litet ter-
pentin för att de inte skulle "hala" eller bli sjuka.

Den älsta kon togs till "skälleko". De fingo namn efter
färgen : Blomma, Broga, Kola osv.

De släpptes ut, så snart det blev grannt väder, för
man hade alltiñ ont om foder på vårsidan.

Sommarbetena voro inhägnade, så det behövdes endast "hö-
rar" till fåren. En sådan "vaktehöre" kunde ha 10 kr. för en
sommar och ett par byxor, en tröja och ett lintyg, beroende på
husbondens givmildhet.

Korna mjölkades morgnar och kvällar på betet, och mjöl-
ken bars hem, då ofta på ok över axlarna.

1944

77

Acc.nr.

Nils Åkesson

Ekeröd.

S:t Olofs sn.

Albo hd. Skåne.

Upptecknat av William Richter

Juli 1928.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Vaktehören, som skulle se efter fåren, svinen och gässen skulle komma på våren så snart det blev grannt väder och fick i-bland stanna ända till 14 dagar före jul. - Hans lön var olika på olika platser. I Tunbyholm hos torparen hade han 10 kr. för sommaren samt mat och ett par skålpund ull. På Ellehult: ett par byxor rock samt en skjorta men ingen väst. - I Stibys prästgård hade stallpågen 40 kr för ett år samt skinn till en päls.

En dräng hade då 35 - 40 kr. om året samt "dubbla kläder": d.v.s. en svart päls, ett par linnebyxor, en vadmalsskostym samt strumpor.

Då jag var liten och gick och vaktade, hade jag liksom de flesta andra hörar "solring" för att någorlunda se, vad tiden kunde lida.

1944

88

Acc. nr.
Nils Åkesson
Ekeröd,
S:t Olofs snn.
Albo hd. Skåne.

Upptecknat av William Richter
Juli 1928.

Bev. av Nils Åkesson, Ekeröd
LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

På Margareta-dagen (den 20 juli) skulle de förr börja "hösta"gräs (Margareta med rivan) och skulle helst vara slut i slutet på månaden. De började i själva soluppgången och höllo på tills solen gick ned. Slätterkarlarna gingo tvärs över ängen och så vände de. Det kallades att slå i genmo. Varje fruntimmer skulle "stränga" (rävsa) efter två karlar. Höet vändes en eller ett par gånger, då att det skulle bli riktigt toftrt, innan det kördes in. Tre hjälptes åt med en sträng, då de rävsade, en gick på mitten och en på var sida. De flesta ängarna lågo på torvjord. Från gravarna, mossarna, forslade man höet på häkärror eller höbäror. En sådan bestod av två långa trästänger, försedda med tvärribbor. Kärran var ungefär en meter bred och hade vid ena ändan två trähjul. Något bakom axeln voro fyra - sex störrar fastsatta lodrätt och ovanpå dessa en tvärslå. Från denna bands ett band eller rep tvärs över höet för hålla det fast, då kärran drogs över den ojämna marken. Då slättern var slut, bjöds det på en sup och lite mat, men på

större ställen hade de höstagillen men mycken mat och brännvin, spel och dans.

Liarna köptes på marknaderna liksom även mejestakarna, fast dessa senare tillverkade mången själv. Leknaggarna voro av ~~ene~~ och voro iborrade i mejestaken, den ene längst nere i ena änden, den andra litet längre upp. Mejestaken skulle vara rak men lieskaftet något bält. När vårsäden höggs, måste man ha en "meja", som sattes fast i ett par hål på mejestaken. Den bestod av en bygel, ribba, av trä, och den lade den korta säden ordentligt.

Till att vässa liarna användes sandsten, som köptes på marknaden. Stenen krossades på en slät sten med en yxhammare och gnedes till ett fint pulver ("snuggakrud"). Detta förvarades sedan i ett särskilt horn, som man ständigt bar på sig i en liten kedja. Fett smordes på strykestickan, pulver ströddes på och så ströks lien skarp. Man kunde även stryka eller slipa med själva sandstenen, "vädjestenen", som den var, och doppade man den då först i en balja eller bytta vatten, som man fört med sig, eller direkt i något vattendrag.

Acc.nr.

1944

Upptecknat av William Richter

10

Nils Åkesson

Juni 1928.

Ekeröd.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

S:t Olofs sn.

Albo hd. Skåne.

Då man skulle "till häst" med en mähr frågade den som ägde hästen vilken färg man ville ha på fölet. Var mährren brun och hästen blå och man ville ha ett blått föl, så ledde mannen bort hästen ett stycke, och jag skulle komma och möta med mährren, ty färgen på den häst, som mährren först mötte skulle vara avgörande för fölets färg.

Man skulle aldrig lägga på den första kvigkalven, för det skulle man inte ha tur med.

1944

Upptecknat av William Richter

11

Acc.nr.
Nils Åkesson
Ekeröd,
S:t Olofs sn.
Albo hd. Skåne.

Juni 1928.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

X Sista april gingo vi pågar och drängar omkring och "sjöngo maj". Vi stannade utanför stugan och sjöngo först en vers av visan: "Go'afon, om I hemma är...." eller "Ack, ljuvlig tid, när träd på marken bära frukt....". Fick man då lov att fortsätta för folket på stället, och man fick ägg eller pengar - pigan brukade ge 50 öre, drängen dubbelt så mycket- så sjöng man hela visan, fast man kanske ibland uteslöt någon vers. Så stacks en kvist -"majen"- i taket : "Så sätta vi maj uti Ert tak..." och slutligen tackade vi med en särskild vers för gåvorna och fortsatte till nästa gård. - Fick man däremot ingenting eller ej fick sjunga, hade man genast en nidvisa till hands och sjöng: "Ligg o sov din lade stud, te kråkor o ravnar asa dej ud...Sommarn är så ljuvlig för ungdomen..." och för pigan : "Nästa år vi komma igen....står de' en vagga vid pigans säng.....".

Av de så erhållna gåvorna anställdes vid pingsttiden ett gille, dit alla givarna hade tillträde. Pigorna bakade sockerkakor och fina kakor och så drack man kaffe och brännvin och dansade och råde sig till långt ut på natten. X

Acc.nr.

Nils Åkesson

Ekeröd,

S:T Olofs sn.

Albo hd. Skåne.

1944

Upptecknat av William Richter

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Juni 1928.

12
12

p. u. l.

Kvällen före Kristi himmelfärdsdag skulle man göra upp en stor eld på någon högt belägen kulle. Vi hade samlat ihop ett eller ett par stora lass ljung och lagt det i en stor hög. Då den så antändes på kvällen syntes dess sken långa vägar, ja, man kunde ofta få se flera sådana runt omkring i trakten. Dessa eldar, som jag tror skulle skrämma bort troll och annat otyg, samlade en massa folk omkring sig. Speleman saknades inte heller och man hade lekar : "änkeleken" och liknande vid eldarnas sken, och så även dans.

1944

73 13

Acc.nr.

Nils Akesson

Ekeröd.

S:t Olofs sn.

Albo hd. Skåne.

Upptecknat av William Richter

Juni 1928.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Då man slaktade till jul, tog en del vara på "schäverbenet", som låg ett på vardera sidan och voro krylliga. Benet torkades, krossades och pulvret gömdes för att vid behov giva sådana barn som ledo av "tvinesjukan". Det påstods vara osviklig medicin.

Acc.nr.

Nils Åkesson

Ekeröd.

S:t Olofs sn.

Albo hd. Skåne.

1944

Upptecknat av William Richter

14

Juni 1928.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Annandag jul skulle man "rida Staffan". Bönderna fingo fast många gånger ogärna släppa till hästarna, och så reds de av drängarna, men ibland deltog även hemmasönerna. Så reds i vild karriär över fält och åkrar ut till gårdarna, där man stannade ett slag och sjöng "Staffansvisan", men den har jag alldeles glömt. Man gav sig åstad innan dager på julmorgonen, och på de olika ställena bjöds på mat och brännvin. Jag minns att man hade ett par visor till hands. En sjöng man, där man blev väl undfägnad, men den andra var en nidvisa och användes, då de på stället inte kommo ut hastigt nog eller då de inte ville bjuda på något. "Staffan" själv skulle rida på en vit eller grå häst, och de andra följde honom i hack och häl. Vanligen blev det för mycket brännvin, så att deltagarna inte kunde taga sig hem själva, och hästarna fingo fara illa. Därför avskaffades bruket, och nu är det länge sedan jag hörde talas om någon sådan ritt.-

Innan dager skulle man denna dag vända hästarna om i sina spiltor och fodra dem vid "röven".

Acc.nr.

1944

Upptecknat av William Richter

Nils Åkesson

Juni 1928.

Ekeröd,

S:T Olofs sn.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Albo hd. Skåne.

Slå katten ur tunnan: Man hade ett litet djur i en tunna. Locket var påspikat men hade ett hål med en bräda för. Så rullade och trampade vi på tunnan, tills djuret lyckades komma ut.

Acc.nr.

1944

Upptecknat av William Richter

16

Nils Åkesson

Juni 1928

Ekeröd,

S:t Olof sn.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Albo hd. Skåne.

I S:t Olof fanns en byggnad med många gavlar och flera rum. Den skulle byggts under den katolska tiden, och där lär Kung S:t Olof ha bott. Han skulle ha regerat över hela Sverige och stred för den kristna läran, och han stod sig. Han lät bygga S:t Olofs kyrka på elvahundratalet.

1944

Acc.nr.

Nils Åkesson.

Ekeröd

S:T Olofs sn.

Albo hd. Skåne.

Upptecknat av William Richter

Juni 1928

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

17
17

Brydegille: En kvinna torkade hören om hatten. På e.m. brukade de bryta. Karlen "krossad" hören med en bråga, och fruntimren "skavade" det, så att "kliorna och skävet" kom bättre av. Sen dagen efter skättades det i brydestuan på skattefot av fruntimren. Om eftermiddagen och kvällen var det gille med dans och brännvin. Så fick man antingen korn-, bovete- eller risengröt och lutfisk. Dans på logen. Musik på harmonika av spelemannen. Vals, polkett och ibland ringlekar.

1944

18 18

Acc.nr.

Nils Åkesson

Ekeröd.

S:T Olofs sn.

Albo hd. Skåne.

Upptecknat av William Richter

Juli 1928.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

En trästång (dragstången) var fäst med haspar vid redskapet.

Skaklarna fästes vid selarna medelst "sillatungan" och "sillaklacken" (en pinne, som vreds om för att den inte skulle falla bort).

För 60 år sedan hade Ola Kvant skaffat två par linor, men det ansågs allmänt både som högfärd och förenat med för stor kostnad. Så småningom började man emellertid allmänt använda linor.

Vagnarna voro helt av trä och hade träbultahjul. Axlarna voro av trä, men man hade för att förhindra nötningen i någon mån fällt in järnskenor (tre stycken) längs axeln. I hjulet fanns "bussar". En "järnlön" sattes ute på axeln, så att inte hjulet skulle falla av.

"Höstavagnarna" voro sex alnar långa

Acc.nr.

1944

Upptecknat av William Richter

19

Nils Åkesson

Juni 1928

Ekeröd,

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

S:t Olofs sn.

Albo hd. Skåne.

Till detta ploglaget hör : Holmarna, Kyrkerud och Ekeröd. Ett ploglag 32/16. Vi ha väg från Per Nils till korsvägen i S:t Olof. Plogfogden budade närmaste granne, denne näste osv. Ibland då det skulle "bottenkastas" budades en man per 1/16 del. Plog hade de, när jag blev plogfogde. Vi fick dessutom betala till vägkassan.

På fiskelägena kommer jag ihåg, att de hade 'ålderman'. Han blåste i ett horn, då de skulle samlas av en eller annan orsak t.ex. då de skulle skotta snö o.d.

1944

Upptecknat av William Richter

20

Juli 1928.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Acc.nr.

Nils Akesson

Ekeröd.

S:t Olofs sn.

Albo hd. Skåne.

Här i Albo härad var Kristian Brylin "rackare", nu är här en hel församling. Att slakta hästar ansågs förr föraktligt, och därför fick rackaren göra det. Han stack en kniv i hästens bringa. Hästen hölls tjuvrad och fick springa omkring runtom rackaren, tills allt blodet runnit av honom och han stupade. Sen drog rackaren av skinnet. Rackaren skar även åre gamla hingstar, men kalvar o.d. fick han ej skära, ty det gjorde andra gamla gubbar. Vad han fick i lön för sitt arbete kommer jag inte ihåg, men han ville gärna ha litet extra.

En gång var Johan Andersson fr. Brösarp vid kvarnen, och då stod Brolin och metade vid vattenhjulet. Kvarnägaren kom ut och sa: Du va' den värste rackare jag sett, som metar inne i stugan. - Johan A. Jaa, då jag var i Brösarp, var han där och "vre' röven av ett ög" (steg av hästen). Så Brolin han var överallt nästan på en gång, tyckte man ofta.

1944

Acc.nr.

Upptecknat av William Richter

21

Ksistina Mårtensson

Ekeröd,

S:t Olofs sn.

Albo hd. Skåne.

Juni 1928.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIVFörning:

Då man förr skulle bort på större bjudningar, bröllop o.d. hade man alltid förning med sig, alltefter som man hade råd. Det gällde ju då att inte komma med det sämsta. Man brukade då föra med sig i en stor korg grovt bröd - fint var inte vanligt då.-, ox- eller fårkött, ett skålpund smör, upplagt i sockertoppsform i en skål, ett stort tennfat med risgröt och en ost. Tennfatet användes endast till detta ändamål och gjordes omsorgsfullt rent och fint till nästa gång det skulle användas.

Acc.nr.

Kristina Mårtensson

Ekeröd,

S:T Olofs sn.

Albo hd. Skåne.

1944

Upptecknat av William Richter

Juni 1928.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Vid jul brukade man alltid taga in en bunke halm, som vi barn fingo roa oss med. Av "båset" hade en docka klätts ut, och far lade sig raklång på golvet, lade dockan vid huvudet och säkte sedan med benen lyfta upp dockan över huvudet, och det var minnsann inte lätt.

På julaftonen skulle inte julmaten dukas av bordet utan stå till juldagen. På julbordet skulle allt vad huset förmådde sättas fram, och sent på julaftonen vid tolvtiden skulle vi äta ett mål, innan vi gingo till sängs.

1944

Acc.nr.

Kristina Mårtensson

Ekeröd.

S:t Olofs sn.

Albo hd. Skåne.

Upptecknat av William Richter

Juni 1928.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Förr hade de kransagille, som varade helamidsommardagen och följande natt. Man turades om att ha gillet, och vem som ville fick vara med. Karlarna betalade både för sig själva och dem de bjödo. Midsommardagsmorgon samlades alla på gillesgården. Drängarna hade fått låna hästar av sina husbönder. Flickorna hade bundit kransar av blommor och grönt. Dem fäste de ~~på~~ omkring mössorna på de karlar, som de tyckte bäst om. Från gården utgick sedan tåget med förriiddare och spelemän i teten, och så åkte man par om par till en kulle i närheten, där man rest en majstång. Jag tycker mig minnas, att det fanns en krona i toppen och ett kors längre ner. På detta hängde kransar, som vi själva bundit av blommor och grönt. Så dansade och lekte man flera timmar, och sedan åkte man tillbaka till gillesgården, där gillet fortsatte med mycken mat men även brännvin.